

УДК 374.8 (045)

DOI 10.31651/2524-2660-2018-13-45-49

ДУБРОВІНА Ірина Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогічної творчості, Національний
педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-6676-4789
e-mail: iradubrovina@ukr.net

СЕМЕНЮК Володимир Петрович,
магістрант освітньої програми «Дорadництво»,
кафедра педагогічної творчості, Національний
педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-3970-7735
e-mail: iradubrovina@ukr.net

РОЗВИТОК САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ПЕДАГОГІЧНИХ СТУДІЙ

***Анотація.** Розглянуто основні напрями формування самоосвітньої компетентності вчителів. Наведено домінуючі ознаки самоосвіти. Визначено шляхи її умови формування самоосвітньої компетентності. Виокремлено і схарактеризовано функції самоосвітньої діяльності. Підкреслено основні форми її етапи здійснення самоосвіти. Обґрунтовано інноваційні підходи у підвищенні кваліфікації вчителів з урахуванням пріоритетності самоосвіти. Особливу увагу приділено ролі викладача, пов'язаної з його здібностями організувати систематичне консультування вчителів.*

***Ключові слова:** самоосвіта; розвиток; педагогічна студія; педагогічні умови; післядипломна освіта; професійний потенціал; проектування самоосвітнього напрямку; методична робота.*

Постановка проблеми. Підготовка інтелектуального потенціалу суспільства є важливою складовою якісною системою освіти педагогів, що спрямована на особистісний і соціальний розвиток, творчу самореалізацію та соціальну адаптацію до інформаційних нововведень.

У зв'язку з цим першочерговим завданням є створення для вчителів у просторі пролонгованих педагогічних студій, які б прискорювали їхній розвиток самоосвіти, стаючи потужним механізмом професійного самовдосконалення. Приведення професійної діяльності вчителя у відповідність до змін відбувається в умовах післядипломного навчання. Тому назріла необхідність обґрунтування інноваційних підходів у підвищенні кваліфікації вчителів з урахуванням пріоритетності самоосвіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз проблем самоосвіти педагогів (С. Вершловський, Л. Лесохіна та ін.) дозволив виявити механізми ефективності управлінського впливу на розвиток самоосвітньої діяльності і визначити її зміст. Можна зазначити, що характеристика управління системи самоосвіти вчителів складається з двох напрямів: формування теоретичної концепції управління процесом самоосвіти і необхідності внесення корективів у практику роботи педагогічної студії та забезпечення успішного самоосвітнього процесу.

У наукових доробках досліджуються такі напрями: сутність, особливості і функції самоосвіти, її місце в професійній діяльності (Т. Воронова, С. Єлканов та ін.);

роль і місце самоосвіти в системі неперервної освіти, (А. Даринський, О. Савченко, М. Солдатенко, В. Турченко та ін.).

Визначення невіршених раніше частин загальної проблеми. Водночас нині, в умовах модернізації системи неперервної освіти, необхідні комплексні дослідження, спрямовані на реалізацію ефективної самоосвіти педагогів в умовах педагогічних інновацій.

Метою статті є окреслення практичного аспекту у розвитку самоосвітньої діяльності вчителів та ролі методичної роботи педагогічних студій у цьому процесі, розглянути педагогічні та організаційні умови

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед провідних умов розвитку самоосвітньої діяльності вчителів науковцями виокремлено педагогічні та організаційні умови. До педагогічних умов розвитку самоосвітньої діяльності вчителів віднесено: наявність бачення структури системи педагогічної самоосвіти вчителями; можливість вибору альтернативних варіантів педагогічної самоосвіти: самостійно, у парі з досвідченим педагогом, у супроводі керівника; сприяння творчому розвитку особистості кожного вчителя шляхом залучення до спільних заходів школи та навчального закладу демонстрації власних досягнень; індивідуалізацію розвитку самоосвітньої діяльності на основі варіативності вирішуваних завдань, стимулювання взаємоконтролю через організацію та проведення колективних професійних (участь у професійних об'єднаннях, методичних об'єднаннях тощо).

Важливою педагогічною умовою розвитку самоосвітньої діяльності є набуття спеціалістом досвіду педагогічної інноватики (діяльності супроводжуваної новітніми технічними, комунікаційними та іншими досягненнями прогресу) самостійно або у співтворчості, методичне забезпечення якої спонукає вчителів до усвідомленого і тривалого пошуку та розкриття професійних талантів [1, с. 56].

Запорукою успіху самоосвіти стає, передусім, довгострокова емоційна взаємодія, без якої неможлива ні ініціатива, ні співтворчість, а також забезпечення наступності й послідовності у професійному самовдосконаленні вчителя, оволодіння навичками професійного самоаналізу й самовдосконалення.

Як зазначалося, на розвиток самоосвітньої діяльності педагогів значною мірою впливає їхня самосвідомість та професійний потенціал. У структурі самосвідомості ми виділяємо наступні *компоненти самоосвіти: самопізнавальний* (самопізнання себе, частково, своєї професійної діяльності, що починається з самостереження і може перейти в самоаналіз); *самоціннісний* (ставлення до себе, до своєї професійної діяльності, що формується на основі самооцінки її якості й результатів); *самодіяльнісний* – коригування, перебудова власної діяльності на основі її самооцінки.

Таким чином, самосвідомість виступає внутрішнім регулятором поведінки, будучи однією з необхідних внутрішніх умов неперервного вдосконалення самоосвіти. Структура професійного потенціалу педагога характеризується внутрішньою енергією й розкривається через високий рівень загального розвитку, професійне покликання, наявності професійно важливих якостей [2, с. 97].

У процесі роботи педагогічної студії професійний потенціал педагога реалізується й розвивається через: моделювання й розв'язання конкретних педагогічних ситуацій; педагогічного спілкування, коли відбувається обмін знаннями, ідеями й думками між колегами; неперервної освіти, самостійного вдосконалення знань, формування навичок педагогічної діяльності; інтеграції та генералізації суспільного й особистісного життєвого смислу педагогічної праці, усвідомлення себе як особистості і як суб'єкта педагогічної діяльності; розвитку функціонально-динамічних систем розумових дій і операцій, які забезпечують високу ефективність та якість педагогічної діяльності. Отже, самостійне вдосконалення вчителя у просторі пролонгованої педагогічної студії є одним зі шляхів реалізації професійного потенціалу.

Звертаючи увагу на професійний потенціал учителя, на його можливе удосконалення професійних навичок, керівник педагогічної студії може допомогти

педагогу скоординувати його діяльність і підготувати до необхідності постійно самостійно поповнювати свої здатності до більшої продуктивності педагогічних результатів [3, с. 62].

Під організаційними умовами розуміємо ті обставини, від яких залежить успішність, ефективність досягнення цієї мети. До цих умов можуть входити: орієнтація вчителів на розвиток самоосвітньої компетентності; наявність у змісті семінарських практичних занять з учителями логічно побудованих спрямованих аргументів, які обґрунтують необхідність здійснення самоосвітньої діяльності та подальшого її планування, забезпечення свободи свідомого вибору вчителем змісту, форм, методів і засобів самоосвітньої компетентності. Звичайно, що така форма як організація роботи педагогічної студії вимагає врахування здібностей та умінь особистості вчителя; наявність у освітньому середовищі сприятливого психологічного клімату для їхнього професійного зростання [4, с. 80].

Організаційні умови розвитку самоосвітньої діяльності вчителів передбачають: спрямування їх на розвиток самоосвітньої компетентності вчителів; побудови системи відносин на основі діалогу, що дає змогу створити умови для саморозкриття; організація сприятливого психологічного мікроклімату, що характеризується повагою до думок і поглядів учителя; визнання й належне оцінювання досягнень учителя у педагогічній і громадській діяльності [5, с. 18].

Зауважимо, що для успішної самоосвітньої діяльності керівникам педагогічних студій необхідно спочатку продіагностувати рівень готовності та розвитку педагога до самоосвіти, базу успішного самовдосконалення, його можливості в умовах закладу освіти, мотивацію та ціннісні орієнтири [6, с. 42]. Важливу роль у мотивації вчителів до розвитку самоосвітньої компетентності, є засоби освітнього менеджменту. Під ними розуміємо систему чинників, завдяки яким особистість педагога самовдосконалюватиметься. Вони можуть бути різноплановими за змістом, цілеспрямованістю, тривалістю тощо. Завдання керівника педагогічної студії – підготувати вчителів до інноваційної діяльності, похідними якої є когнітивні процеси (відчуття, сприймання, уява, пам'ять, мислення), стимулювати відповідний психологічний стан, сформулювати стійке бажання сприймати нове. Водночас допомога вчителю у здійсненні ним самоосвітньої діяльності має носити консультативний характер. Надання фахівцю реальної свободи вибору у партнерській взаємодії передбачає, що останнє слово, все одно залишаються за ним [7].

Вважаємо, що допомога педагогам з боку координаторів та керівників педагогічних студій може відбуватися, завдяки систематичному консультуванню з обраних проблем, порадах з питань організації та забезпечення самоосвіти. Водночас організація роботи педагогічних студій реалізується при створенні особистості власного педагогічного образу як моделі особистісно-професійних якостей, що буде спрямовувати подальшу самоосвітню діяльність учителя та слугувати певним орієнтиром, стимулом до неперервного процесу встановлення відповідності особистісного потенціалу динамічним соціальним потребам учителя та забезпечуватиме його гармонійний розвиток і як професіонала, і як особистості [8; 9].

Робота педагогічних студій, що відбувається відповідно до робочого плану за блочним плануванням теоретичних та практичних блоків навчальних занять, спрямована на усвідомлення того, що головним засобом успішності є самостійна практична діяльність. Робота керівника педагогічної студії проявляється у визначенні прогалів у знаннях, уміннях, навичках, якостях і порадах фахівців щодо можливих шляхів усунення наявних недоліків. Важливо надавати вчителям необхідну інформацію щодо розширення їхніх уявлень про можливі інформаційні джерела та засоби їхнього використання, забезпечення вільного доступу педагогів до зібраної інформації в картотеках передового досвіду, кейсів передових ідей тощо. Постійне інформування вчителів про тематику, зміст, сутність та адреси передового педагогічного досвіду є невід'ємним складником роботи керівника педагогічної студії. Наведемо приклад роботи педагогічної студії з проблеми «Розвиток самоосвітньої діяльності вчителів». Робоча програма педагогічної студії з активізації

розвитку самоосвітньої діяльності вчителів як провідного засобу підвищення кваліфікації розрахований на 30 год., з яких 22 – відведені для практичних занять і 8 – для семінарських занять. Такий розподіл годин дозволяє педагогам познайомитися з досягненнями педагогічної науки, формами та методами організації роботи з професійного самовдосконалення, систематизувати свої знання, навички та уміння тощо [10].

Завдання робочої програми педагогічної студії були спрямовані на систематизацію провідних теоретичних знань з самоосвіти та практично їх застосовувати в професійній діяльності; збагачення професійні якості вчителів; поглиблення та вивчення методичних розробок із питань активізації розвитку самоосвіти вчителів, закріплення освітніх технологій з активізації розвитку самоосвіти педагогів. У таблиці 1 пропонуємо орієнтовний навчальний план роботи педагогічної студії з проблеми «Розвиток самоосвітньої діяльності вчителів».

Таблиця 1

Навчальний план роботи педагогічної студії

Теми практичних занять	22 год.
Теоретико-методологічні засади самоосвіти	2
Принципи розвитку педагогічної самоосвіти	2
Рівні готовності до самоосвітньої діяльності педагогів	2
Психологічні основи самоосвіти	2
Вдосконалення компетенцій самоосвіти в учителів	2
Проблеми організації розвитку самоосвітньої діяльності педагогів	2
Інформаційні системи і технології самоосвіти вчителів	2
Проектування індивідуальної траєкторії самоосвітнього розвитку	2
Педагогічні та організаційні умови самоосвіти педагогів	2
Мотивація педагогів до неперервної самоосвіти: конкурентоздатність освітнього потенціалу	2
Проектування індивідуальної траєкторії самоосвітнього розвитку	2
Теми семінарських занять	8 год.
Соціологічні та педагогічні основи засади розвитку самоосвітньої діяльності педагогів	2
Навички роботи з науковими та бібліографічними джерелами	2
Навички ділового конспектування	2
Самоосвіти у професійному становленні видатних педагогів	2
Разом:	30

Таким чином, розвиток самоосвітньої діяльності вчителів у просторі методичної роботи педагогічних студій, їх ефективність багато в чому залежить від бажання педагогів займатися самоосвітою; від аналізу результатів педагогічної діяльності: планування, координування, проектування, коригування процесу самоосвіти відповідно до поставленої мети.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів поставленої проблеми. Науковий і практичний інтерес становлять дослідження з питань розвитку самоосвітньої діяльності вчителів у методичних об'єднаннях, майстер-класах та творчих лабораторіях.

Список використаних джерел

1. Профессиональные объединения педагогов : методические рекомендации для образовательных учреждений и учителей / [под ред. академика Российской академии образования докт. пед. наук, проф. М. М. Поташника]. – Москва : Педагогическое общество России, 2002. – 144 с.
2. Березняк Е. С. Важнейшее звено управления школой / Е. С. Березняк. – Киев : Радянська школа, 1981. – 151 с.
3. Профессиональная деятельность молодого учителя : социально-педагогический аспект / [под. ред. С. Г. Вершловского, Л. Н. Лесохинной]. – Москва : Педагогика, 1982. – 144 с.
4. Кулюткин Ю. Н. Исследование познавательной деятельности учащихся вечерней школы. Самоорганизация познавательной активности личности как основа готовности к самообразованию. / Ю. Н. Кулюткин, Г. С. Сухобская. – Москва : Педагогика, 1997. – 151 с.

5. Пряжников Н. С. Профессиональное и личностное самоопределение / Н. С. Пряжников. – Москва : Изд-во «Институт практической психологии» ; Воронеж : НПО «МОДЭК», 1996. – 256 с.
6. Пути совершенствования методической работы с педагогическими кадрами в свете требований реформы школы : методические рекомендации. – Киев, 1985. – 88 с.
7. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад. – Москва : Большая Российская энциклопедия, 2002. – 528 с.
8. Рувинский Л. Нравственное воспитание личности / Л. Рувинский. – Москва : Изд-во МГУ, 1981. – 184 с.
9. Шамова Т. Активизация учения школьников / Т. Шамова. – Москва : Педагогика, 1982. – 208 с.
10. Бондаревская Е. В. Теория и практика личностно-ориентированного образования / Е. В. Бондаревская. – Ростов-на-Дону : Изд-во РГПИ, 2000. – 352 с.

References

1. *Professional associations of teachers: guidelines for educational institutions and teachers.* (2002). In M. Potashnyk (Ed.). Moscow: Pedagogical Society of Russia (in Russ.)
2. Berezniak, E. (1981). *The most important link in school management.* In E. Berezniak (Ed.). Kyiv: Soviet school (in Russ.)
3. *Professional activities of a young teacher: social and pedagogical aspect.* (1982). In S. Vershlovskoho, L. Lesokhynoi (Ed.). Moscow: Pedahohyka (in Russ.)
4. Kuliutkyn, Yu., & Sukhobskaia, S. (1997). *Professional and personal self-determination.* Moscow: Pedahohyka» (in Russ.)
5. Priazhnykov, N. (1996). *Professional and personal self-determination.* Moscow: Institute of Practical Psychology; Voronezh: NPO «MODEK» (in Russ.)
6. *Ways to improve the methodological work with the teaching staff in the light of the requirements of school reform: guidelines.* (1985). Kyiv (in Russ.)
7. *Pedagogical encyclopedic dictionary.* (2002). In B. Bym-Bad (Ed.). Moscow: Great Russian Encyclopedia (in Russ.)
8. Ruvynskyi, L. (1981). *Moral education of the person.* Moscow (in Russ.)
9. Shamova, T. (1982). *Activization of school student.* Moscow: Pedahohyka (in Russ.)
10. Bondarevskaiia, E. (2000). *Theory and practice of student-centered education.* Rostov-na-Donu (in Russ.)

Abstract. *DUBROVINA Irina, SEMENYUK Volodymyr. Development of self-employed activities of teachers in the system of methodical work of pedagogical studies*

Introduction. *The training of the intellectual potential of the society is an important component of a quality education system for teachers, aimed at personal and social development, creative self-realization and social adaptation to information innovations. In this regard, the primary task is to create for teachers a space of prolonged pedagogical studies that would accelerate their development of self-education, becoming a powerful mechanism for professional self-improvement.*

Purpose. *The purpose of the article is to outline of the practical aspect in the development of self-education activities of teachers and the role of methodical work of pedagogical studies/*

Results. *The connection with this primary task is to create for teachers in space prolonged pedagogical studies that would accelerate their development of self-education, becoming a powerful mechanism for professional self-improvement. Paying attention to the professional potential of the teacher, on his possible improvement of professional skills, the head of the pedagogical studio can help the teacher to coordinate his activities and prepare for the need to continuously replenish their abilities to increase the productivity of pedagogical results on their own.*

Originality. *The organization of the work of pedagogical studies is realized when creating the personality of his own pedagogical image as a model of personality and professional qualities that will direct the further self-education activities of the teacher and serve as a certain reference point, an incentive for the continuous process of establishing the correspondence of the personal potential to the dynamic social needs of the teacher.*

Conclusion. *The development of self-educational activities of teachers in the space of methodical work of pedagogical studies, their effectiveness largely depends on the desire of teachers to engage in self-education; from the analysis of the results of pedagogical activity.*

Key words: *self-education; development; pedagogical studio; pedagogical conditions; postgraduate education; professional potential; design of the self-educational direction; methodical work.*

Одержано редакцією 12.09.2018
Прийнято до публікації 16.09.2018